

Predavanje saradnika Demostata sa Univerziteta Kembridž

Nova reorganizacija Balkana

Timoti Les

1) UVOD

Želeo bih da počnem upozorenjem - budući da danas pričamo o zamršenoj balkanskoj politici, u nekom trenutku ovo predavanje postaće složeno. Stoga, ukoliko neko ode u naredna dva minuta, evo tri ključne tačke:

- Balkan je verovatno na „ivici“ još jedne reorganizacije, koja će označiti kraj postjugoslovenskog ustrojstva.
 - Novi poredak nastaje kao nenamerna posledica odluke Sjedinjenih Država da započnu takozvani „novi hladni rat“ na Balkanu, i, naročito, da potisnu Rusiju iz Srbije.
 - Iako će novo ustrojstvo približiti lokalne narode na Balkanu ostvarenju zajedničke želje o formiranju nacionalnih država, time se neće rešiti svi problemi, već će se definisati problemi koji će biti rešavani u narednoj fazi istorije Balkana.
- Budući da imamo mnogo toga da razmotrimo, hajde da „razbijemo“ ove tačke u manje celine, počev od opisa konteksta.

2) IZMENA PORETKA NA BALKANU

Balkan u previranju

Najpre treba reći da je međunarodni poredak na Balkanu „najfluidniji“ u celoj Evropi, što se pojašnjava samo jednim pogledom na kartu.

- Vekovima je ovaj region bio pod vlašću Otomanskog i Austrougarskog carstva, ako izuzmemo malu planinsku teritoriju, poznatu kao Crna Gora, koja se oduprla osvajačkim pokušajima Turaka.
- Tridesetih godina 19. veka pojavile su se dve male nezavisne države, Grčka i Srbija.
- Sedamdesetih godina 19. veka taj broj je uvećan, budući da su Bugarska i Rumunija dobile nezavisnost od oslabljenog Otomanskog carstva, a Austrija je kasnije anektirala Bosnu.

- U prvoj deceniji 20. veka otomanska sila je doživela potpuni krah, zbog čega je Albanija postala nezavisna, dok su Srbija, Crna Gora, Bugarska i Grčka proširile svoju teritoriju.

- Nakon Prvog svetskog rata Transilvanija je pripojena Rumuniji, a Zapadni Balkan je postao jedinstvena multietnička država - Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Jugoslavija.

- Ovo stanje je potrajalo do 1941, kada se Jugoslavija raspala, a Hrvatska, Albanija i Bugarska pripojile su njene delove i proširile svoje nacionalne države.

- Zatim su komunisti 1944. reintegrirali Jugoslaviju, što je potrajalo do 1991.

Koketiranje dve grupe aktera

Navedene promene bile su posledica „koketiranja“ dve grupe aktera:

- Prva grupa su narodi u ovom regionu koji pokušavaju da formiraju nacionalne države na način koji je dominantan u ostatku Evrope - samoupravna država u kojoj živi većina pripadnika određene nacionalne zajednice.
- Ovo je podstaknuto istorijom progona u regionu, kao i slabom tradicijom ustavnog liberalizma - odnosno, manjine su u opasnosti zbog dominacije većinskih naroda.
- U skladu sa navedenim, prvo pravilo balkanske politike jeste da nikada ne budete manjina u nečijoj tuđoj državi, već da uspostavite sopstvenu državu, koja garantuje bezbednost, prava i ekonomske šanse svom narodu.
- Druga grupa aktera su velike sile, koje

okružuju Balkan i neprestano su okrenute ovom regionu, iz bezbednosnih razloga.

- S obzirom da je Balkan prirodna tampon-zona između njih, velikim silama je u interesu da ovaj region bude stabilan, a kako bi „potisnuli“ rivale sporadično se mešaju u unutrašnja zbivanja.

- Ipak, cena tog mešanja često je „komplikovanje“ balkanske politike, što podrazumeva manipulacije kojima pribegavaju lokalni narodi kako bi ostvarili svoje ciljeve i osvetu drugih velikih sila.

- Kao rezultat, spoljni akteri nemaju običaj da se „duže zadržavaju“, već kratkotrajno intervenišu, tako što na neki način preoblikuju region, a zatim se povuku.

Kompromis lokalnih naroda i velikih sila

- Ova reorganizacija po pravilu predstavlja kompromis između zahteva lokalnih aktera, koji žele da uspostave nacionalne države, i interesa velikih sila, koje su pre svega zabrinute za sopstvenu bezbednost.

- Sedamdesetih godina 19. veka velike sile su prihvatile stvaranje nacionalnih država u ovom regionu, ali strogo su ograničile njihovu snagu: Velika Bugarska, koja je kratko trajala, „slomljena je“, iz straha da će postati platforma za rusku moć u Evropi.

- Nakon Prvog svetskog rata, Srbi, Hrvati i Slovenci ostvarili su san o nezavisnoj državi, ali po cenu silom nametnute kohabitacije u jednoj državi, motivisane anglofrancuskim strahom od revanšizma Austrije i Mađarske.

- Tokom Hladnog rata Jugoslavija je na

isti način postala tampon-zona između NATO i Varšavskog pakta.

Osujećeni nacionalizam

- U skladu sa navedenim, „potraga“ za nacionalnim državama je nastavljena, a svako novo ustrojstvo regiona ispunjava potrebe određenih grupa, dok su ambicije drugih osujećene.

- Grupa koja je manje-više uspostavila nacionalnu državu su Grci, nakon masovne razmene stanovništva sa novoformiranom nacionalnom državom Turskom 1923. godine.

- Sličan je primer Rumuna, iako je dva miliona njih postalo deo sovjetskih republika Moldavije i Ukrajine 1940. godine.

- I Bugari su u sličnoj situaciji, ako izuzmemo slovensko stanovništvo iz Severne Makedonije, koje se nekada izjašnjavalo kao Bugari.

- Ipak, cilj o uspostavljanju nacionalnih država osujećen je za narode koji su postali deo Jugoslavije nakon Prvog svetskog rata.

- Slovenci, Hrvati i Albanci „trampili“ su svoj manjinski status u bivšim carstvima za status manjine u državi u kojoj su dominirali Srbi.

- Tokom dvadesetih i tridesetih godina 20. veka svi ovi narodi su agitovali za veća politička prava i autonomiju, i konačno ostvarili cilj četrdesetih godina 20. veka, kada su uspešno izlobirali podršku Nemačke i Italije, što se završilo padom Jugoslavije.

Titovi ustupci

- Ipak, ispostavilo se da je to bio rđav početak.

- Nakon rata savezničke snage su reorganizovale Jugoslaviju, još jednom ugušivši želju lokalnih naroda za nacionalnim državama.

- Umesto toga, lokalni narodi su bili primorani da usvoje model nacionalne samouprave u okviru granica Jugoslavije, što je omogućilo transformaciju ove države u „labavu“ federaciju nacionalnih republika.

- Albancima, Hrvatima, Slovencima, Makedoncima i Crnogorcima to je omogućilo da dobiju određeni stepen autonomije u odnosu na Srbe, koji su i dalje bili dominantan narod, u statističkom smislu.

- U međuvremenu, Srbi su mogli da crpe zadovoljstvo iz činjenice da je njihov narod bio ujedinjen, u okviru federacije.

- Ipak, postojale su dve „začkoljice“.

- Prvo, i najznačajnije, republike su ostale u političkoj hegemoniji, koja je bila autoritarna po svom karakteru, što je smanjivalo autonomiju ostalih naroda u odnosu na Srbe.

- Drugo, sa izuzetkom Slovenije republike su imale velike manjine, čime se ograničavala autonomija dominantne nacionalne grupe u okviru republike.

Mapa Zapadnog Balkana

Foto: www.parliament.uk

- Treće, Srbi nisu mogli da slede nacionalnu politiku jer su bili „rascepkani“ u pet federalnih republika i dve autonomne pokrajine - Vojvodinu i Kosovo.

3) POSTJUGOSLOVENSKI POREDAK

Poslednje prestrojavanje

- Zbog navedenih tenzija Jugoslavija se na kraju raspala, budući da je doživela ekonomski potres osamdesetih godina 20. veka.

- Nakon što konstitutivni narodi nisu uspe li da se dogovore o reformama, Srbi su se nametnuli u kolektivnim institucijama, pretvorivši ekonomsku krizu u ustavnu, što je izazvalo paniku manjih grupa.

- To je predstavljalo uvertiru u poslednje prestrojavanje Balkana, koje se dogodilo devedesetih godina i početkom dvehiljaditih, kada se Jugoslavija raspala, u skladu sa granicama svojih federalnih republika.

- Slovenija i Hrvatska su se prve otepile, a Hrvatska je sa sobom „odvela“ veliki deo srpske manjine koja je živela duž njene granice sa Bosnom i Srbijom.

- Taj primer je sledila Bosna, multietnička država u kojoj je živio veliki broj Srba i Hrvata, kao i Makedonija, sa svojom velikom albanskom manjinom.

- Crna Gora je izvesno vreme ostala u savezu sa Srbijom, ali u protekloj deceniji i ona se otepile, „odnevši“ veliku srpsku manjinu, malu albansku manjinu i izvestan broj muslimana.

- Na kraju, kao „poslednji Mohikanac“ ostala je Srbija, koja je dobila nezavisnost od Jugoslavije, „po automatizmu“, i u njoj je nastavio da živi veliki broj manjina, uključujući Albance, Bošnjake i Hrvate.

Lokalni narodi su se borili da uspostave nacionalne države

- Kao i u prethodnom slučaju, poslednja reorganizacija je bila kompromis između zahteva lokalnih aktera i interesa spoljnih sila.

- Još jednom, lokalni narodi su pokušali da uspostave nacionalne države na teritoriji na kojoj su bili većinsko stanovništvo.

- Za Srbe to je značilo pripajanje delova Hrvatske i Bosne u kojoj su Srbi većinsko stanovništvo.

- Za Hrvate, to je značilo aneksiju delova Bosne u kojima su Hrvati bili većinsko stanovništvo, bez davanja bilo kojeg dela svoje teritorije Srbiji.

- Za Albance, koji nisu imali republiku u staroj Jugoslaviji, zadatak je bio da otepe teritoriju na kojoj su živeli od Srbije i Makedonije.

- Da se niko nije mešao, ishod takvih nastojanja verovatno bi bio stvaranje nacionalnih država na teritoriji stare Jugoslavije, što bi značilo da novoformirane republike Bosna i Makedonija izgube većinu teritorija na kojima su živele njihove manjine.

Nezavisne, ali ne i nacionalne države

- Ipak, još jednom, spoljni akteri - naročito Zapad - osujetili su ambicije lokalnog stanovništva i nametnuli kompromisno rešenje koje je umnogome bilo u interesu Zapada.

- Rezultat je bio sporazum po kojem je Jugoslavija mogla da se raspadne i po kojem su

spoljni akteri priznati nezavisnost novoosnovanih država, ali tako da one budu postmoderne, građanske, utemeljene na modelu bivših jugoslovenskih republika, a ne nove nacionalne države.

- Postojali su različiti razlozi za to.

- S jedne strane, međunarodno pravo je sprečilo bilo kakvu izmenu granica bez pristanka grupa koje su tu živele, što je bilo nemoguće postići.

- Nasuprot tome, federalne republike, koje su ranije „poklonile“ suverenitet Jugoslaviji, sada su ga ponovo zadobile, i to se smatralo potpuno u skladu sa zakonom.

- Zapad je takođe nastojao da spreči nasilje i patnju u delu sveta u kojem postoji nesklad između etničkih i političkih granica, što znači da nacionalne države mogu da nastanu samo ratom i etničkim čišćenjem.

- I, treće, mnogi na Zapadu su se „instinktivno“ protivili nacionalizmu, koji su videli kao izvor nestabilnosti u Evropi u 20. veku i antitezu novoformiranoj Evropskoj uniji, koja se temeljila na idealu saradnje među narodima.

Osujećeni nacionalizam

- Rezultat je bio stvaranje nove grupe pobednika i gubitnika.

- Slovenci su dobili sve što su želeli, čime se udvostručio broj balkanskih naroda koji su formirali nacionalnu državu.

- Hrvati su takođe ostvarili značajnu dobit - sopstvenu državu, uprkos činjenici da je oko pola miliona Hrvata ostalo da živi u susednoj Bosni i maloj srpskoj manjini unutar Hrvatske.

- S druge strane, Srbi su bili veliki gubitnici, prešavši iz stanja u kojem su bili nacionalno ujedinjeni u jednoj državi u stanje „rasparčavanje“ naroda u pet nezavisnih država - Bosnu, Hrvatsku, Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

- Najveća uteha za njih bio je sporazum sa Zapadom po kojem Srbi iz Bosne mogli da očuvaju samoupravni entitet - Republiku Srpsku, na većini teritorije koju su kontrolisali tokom rata.

- U međuvremenu, Albanci su ostvarili izvestan napredak distancirajući se od svojih slovenskih suseda, ali su ostali podeljeni u četiri države - Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji i Albaniji - što je bilo daleko od postizanja cilja o nacionalnom ujedinjenju.

EU kao lek

- Da bi obuzdao nacionalne frustracije i obezbedio sebi „izlaznu strategiju“, Zapad je ponudio Balkanu šansu da se pridruži EU.

- Srž ovog pristupa bio je prećutni dogovor sa lokalnim narodima, poznat kao „uslovljavanje“ - prihvitate ustrojstvo koje je nametnuo Zapad, prionite na političke i ekonomske reforme, i, zauzvrat, dobićete različite koristi od članstva u EU, uključujući bezbednost, prosperitet, dobru upravu i šansu da se ujedinite u okviru Evrope bez granica - u suštini, jugoslovensko rešenje prilagođeno 21. veku.

- Delimično, to je bio čin vere u preobražavajuću moć procesa integracije.

- Pripremom za članstvo, verovala je EU, može da bude promenjena „bit“ regiona, tako što će se siromašne, autoritarne i silom nametnute države pretvoriti u svojevrzne prosperitetne, demokratske režime, gde će se poštovati zakoni i gde će manjine biti trajno zadovoljne.

- Ali, ovaj idealizam bio je poduprt i „čvršćom silom“.

- SAD su se zalagale za integraciju ovog regiona u NATO, prinudne međunarodne misije su na silu iznova gradile ratom opustošene države, strane diplomate su sprečile svaku priču o izmeni granica, a NATO vojnici na terenu su osujetili svaki pokušaj „revizije“ postjugoslovenskog poretka.

4. KOSOVO KAO IZUZETAK

Izbijanje konflikta

- Izuzetak u politici Zapada prema Balkanu da se granice ne mogu menjati bio je slučaj Kosova.

Univerzitet Kemi

poređivanje nekoliko hiljada NATO vojnika na terenu - u stvari, okupaciju.

Ovo nije moglo da bude trajno rešenje

- Ipak, ovo nije moglo da bude trajno ustrojstvo.

- Zapad nije imao nikakvog interesa da uspostavi protektorat na Kosovu, naročito ne nakon 11. septembra 2001, kada je nepriko-snoveni međunarodni prioritet bio da se neutrališe teroristička pretnja koja dolazi iz islamskog sveta.

- U međuvremenu, kosovski Albanci se sve više protivili tome da ih nadzire međunarodna birokratija koju nisu sami birali.

- Godine 2004. SAD i drugi su, stoga, pre-

poznatom kao Preševska dolina, koja je u neposrednoj blizini Kosova. Tamošnji Albanci želeli su da budu deo nove nezavisne države.

Zapadni veto na podelu

- Ipak, SAD i mnogi drugi stavili su veto na podelu već u ranoj fazi, ističući da bi to značilo izmene granica.

- To bi predstavljalo primer za krhke, multietničke države Bosnu i Makedoniju, čija se unutrašnja stabilnost temeljila na ideji da se granice na Balkanu ne mogu menjati.

- Kao i ranije, ideja o stvaranju etničkih država bila je suprotna duhu vremena, po kojem su otvorenost i tolerancija bile u prednosti u odnosu na nacionalizam.

- Kao posledica toga, stav Zapada postajao je sve neodrživiji, naročito zbog toga što Zapad nije ni želeo da bude prisutan na Kosovu.

- U februaru 2008. SAD i ostali su podlegli pritisku Albanaca i zvanično priznali nezavisnost Kosova, navodeći da monstruozno ponašanje Srbije prema albanskom stanovništvu, kao i potonji period međunarodnog nadzora predstavljaju zakonsko opravdanje za podelu Srbije protivno volji Beograda.

- Od ključne važnosti bilo je to što su SAD i njeni saveznici odbacili ideju o podeli Kosova i umesto toga priznali nezavisnost te pokrajine u granicama iz vremena Jugoslavije - ističući da je Kosovo nalikovalo federalnoj republici u staroj Jugoslaviji, pa je njegova neza-

- Ipak, nedostatak priznanja značio je da Kosovo nije moglo da se pridruži međunarodnoj zajednici, putem članstva u UN, EU, NATO i drugim međunarodnim organizacijama.

- Istovremeno, Srbija je „ključala od besa“ zbog onoga što je doživela kao protivzakonitu konfiskaciju Kosova od strane Zapada, bez ikakvog oblika teritorijalne kompenzacije, i oslonila se na prijateljske sile poput Rusije za pomoć u ispravljanju ove tobožnje nepravde.

5) POVRATAK NA TEMU KOSOVA

Povlačenje SAD

- To nije bilo idealno za SAD, koje su želele da se okonča nejasnoća oko statusa Kosova.

- Ipak, budući da su Albanci bili zadovoljni i da su obaveze SAD u pokrajini okončane, SAD su se praktično povukle iz balkanske politike i preusmerile pažnju na važnija pitanja.

- Evropljani su nastavili američku ulogu nadzornika i propagirali ono što su smatrali održivim rešenjem za suštinski problem nepostojanja nacionalnih država, promovišući integraciju regiona u EU.

- U međuvremenu, SAD su smanjile ulogu na Balkanu, obezbeđujući bezbednosne garancije, utemeljene na integraciji regiona u NATO i suštinskoj pretnji primenom sile protiv svakoga ko se usprotivi međunarodnoj zabrani promene granica u regionu.

- Što se tiče Kosova, većina stranaca verovala je da će Beograd na kraju prihvatiti ono što je bilo smatrano „gotovom stvari“- naročito ukoliko Evropljani nametnu priznanje Kosova kao uslov za članstvo Srbije u EU.

Vakuum EU i povratak Rusije na Balkan

- Ipak, dva događaja koja su se ubrzo odigrala prinudila su Vašington da ponovo razmotri odluku o povlačenju sa Balkana.

- Prvi je bio „potonuće“ EU u krizu, koja je počela „finansijskom šokom“ koji je prerastao u krizu evrozone, a zatim u političku krizu ogromnih razmera, što je nateralo Evropljane da odlože planove o proširenju i umesto toga se fokusiraju na očuvanje EU.

- U takvim nastojanjima EU je faktički izgubila jedinu istinsku polugu kontrole nad ovim regionom - perspektivu članstva u Uniji, koju je dobila kada je pristala na poredak koji je prethodno nametnula Amerika.

- Drugi događaj odnosio se na pogoršanje odnosa SAD i Rusije, budući da su Rusi bili gnevni zbog povratka NATO-a u istočnu Evropu, tradicionalnu tampon-zonu bezbednosti.

- „Prelomnu tačku“ predstavljala je američka podrška pobuni na Majdanu, koja je izbila u Ukrajini 2013, što je podstaklo prozapadnu vladu u Ukrajini da se otvoreno založi za članstvo Ukrajine u NATO.

- Rusija je odlučno odgovorila.

- Rusija je anektirala Krim u Ukrajini i započela rat u Donjecku, kako bi destabilizovala novu vladu.

- U istočnoj Evropi Rusija je pokušala da blokira članstvo država koje još nisu bile integrisane u NATO, poput Bosne, Srbije, Crne Gore i Makedonije.

- S obzirom na relativnu slabost, Rusija je na raspolaganju imala ograničena sredstva da „prodre“ u ovaj region, i to je učinila isori-

stivši nezadovoljstvo bosanskih Srba, koji su se osećali „porobljenim“ u Bosni, kao i protivljenje Srbije nezavisnosti Kosova. U zamenu za rusku podršku, Srbi su se obavezali da se neće pridružiti NATO-u.

- Imajući u vidu vakuum koji su ostavile SAD i EU, nije postajao maltene nikakav otpor ruskim nastojanjima - bar ne u prvi mah.

SAD su se vratile na Balkan da reše probleme

- Kao što se i očekivalo, Vašington je to doživio kao izazov poretku koji je uspostavio na Balkanu, što je na kraju izazvalo nestabilnost.

- U okviru šire strategije za istočnu Evropu, Vašington je bio prinuđen da se vrati na Balkan, ikako bi „isterao“ Rusiju iz ovog regiona.

- Prvi „obračun“ desio se u Makedoniji 2015, gde je tadašnja vlada bila umešana u korupcionaški skandal masovnih razmera, posvađala se sa Zapadom i obratila se Rusiji za pomoć.

- Dvogodišnja diplomatska bitka okončala se tako što su SAD uspele da sruše vladu i zamene je poslušnom administracijom koja je kao prioritet označila članstvo u NATO, a bila je i voljna da promeni ime države kako bi „sломila“ otpor Grčke tome.

- Usledilo je nadmetanje za uticaj u Crnoj Gori, najstarijoj saveznicu Rusije, koju su Amerikanci prinudili da „promeni stranu“ i pridruži se NATO-u.

- Oni su u tome uspe li, ali tek nakon što je u poslednjem trenutku propao pokušaj Rusije da u državnom udaru ubije pro-NATO premijera.

Kosovo i zaokret u američkoj politici

- Nakon što su SAD „osigurale“ poziciju u Makedoniji i Crnoj Gori, i pošto je Obaminu administraciju u Vašingtonu zamenila Trampova, Amerika je počela da se bavi pitanjem Srbije, gde je Rusija bila „duboko ukorenjena“.

- Da bi neutralisale uticaj Moskve, SAD su shvatile da moraju da iskoriste gnev Srba zbog gubitka Kosova, koji je omogućio Rusiji da „prodre“ u politiku Beograda.

- S obzirom da nezavisnost Kosova praktično nije mogla da bude „oborena“, to je značilo da treba pronaći uslove pod kojima bi Srbija prihvatila situaciju, ali i privoleti Albance da daju ustupke. Pokrenuti su, stoga, tajni pregovori između predsednika Kosova i Srbije prošle godine.

- Nikoga nije iznenadilo to što je srpski predsednik oživeo ideju o podeli, kompromis koji je Zapad odbacio deceniju ranije, motivisan željom da „zatvori“ navedeno pitanje i ukloni glavnu prepreku za članstvo Srbije u EU.

- Ipak, tri stvari su se u međuvremenu promenile.

- Prva je bila volja kosovskog predsednika da se postigne kompromis nakon decenije obeležene „pravim vakuumom“.

- To je podrazumevalo i spremnost da se odrekne enklave pod dominacijom Srba, koju Kosovo ionako ne kontroliše.

- Drugo, Trampova administracija, koja je „zauzela“ Belu kuću, bila je relativno nezainteresovana za liberalne ideale svojih prethodnika, poput multietničnosti.

- I, treće, SAD su morale da ublaže direktnu pretnju da će se suočiti sa nestabilnošću zbog ponašanja Rusije, koja je predstavljala veći izazov od apstraktnog straha da će promena granica izazvati nestabilnost.

- Rezultat je bio tajni dogovor o podeli i okončanje glavnog načela američke bezbednosne strategije na Balkanu, koje je bilo na snazi u proteklih 25 godina, odnosno da se granice u regionu ne mogu razlikovati od onih iz vremena stare Jugoslavije.

- Sporazum je propao
- Na nesreću Vašingtona, dogovor je propao, u kontaktu sa „spoljnim svetom“.

- S jedne strane, to je izazvalo strah u mnogim evropskim državama, uključujući Nemačku i UK, koje su se uplašile za stabilnost Bosne i Severne Makedonije.

- Što je još važnije, dogovor je izazvao gnev Albanaca na Kosovu, koji su razumeli da je nezavisnost Kosova u okviru postojećih granica „zacementirana“.

- Ne iznenađuje što su se mnogi osećali kao da ih je Amerika izdala, budući da su SAD poručile da sve zavisi od „blagoslova“ starog neprijatelja Kosova - Srbije.

- Kosovski Albanci odgovorili su na dva načina.

- Premijer je pokušao da „pritisne“ Srbiju da prizna Kosovo, namećući takse od sto odsto na srpske proizvode i učvrstivši vlast u severnoj enklavi, što je izazvalo Srbiju da rasporedi vojsku duž granice sa Kosovom ranije ove godine.

- U međuvremenu, predsednik, shvativši da Kosovo ne može da okonča stanje „pravnog vakuuma“ kompromisom sa Srbijom, inicirao je ujedinjenje Kosova sa priznatom državom Albanijom.

- To je dočekano sa odobravanjem u Tirani, gde je neuspeh Albanije da se pridruži EU ostavio lidere „otvorenim“ za ostvarenje cilja o nacionalnom ujedinjenju.

6) ŠTA ĆE SE DESITI SLEDEĆE

Dogovor Kosova i Srbije

- Možemo samo da spekuliramo u kojem pravcu će se situacija dalje razvijati, ali postoje četiri glavna scenarija.

- Prvi je da Srbija i Kosovo postignu dogovor jer im je u interesu da reše status Kosova, uz diplomatski pritisak iz Vašingtona.

- Imajući u vidu „crvene linije“ Srbije, to znači da bi se sporazum temeljio na ideji - podela u zamenu za priznanje.

- Ipak, minimalne su šanse da će se to dogoditi.

- Albanci se i dalje oštro protive, a novu vladu činiće oni koji ne žele čak ni razgovor sa Beogradom.

- Na međunarodnom nivou Nemačka sada radi sa Francuskom da blokira podelu, a Moskva se protivi svakom dogovoru kojim se smanjuje zavisnost Srbije od Rusije.

- „Zamrzavanje“ ideje o razmeni teritorija
- Time se ostavlja mogućnost za drugi scenario po kojem je ideja podele ponovo „sklonjena sa stola“.

- To znači ili pristanak Srbije da bezuslovno prizna Kosovo, ili da, u krajnjoj liniji, bude očuvan status kvo.

- Problem sa bezuslovnim priznanjem jeste činjenica da je Srbija jasno stavljala do

znanja godinama unazad da neće priznati Kosovo bez neke kompenzacije.

- Postoje minimalne šanse da bi Srbiju mogli da ubede da prihvati gubitak Kosova ukoliko joj se ponudi članstvo u EU bez ikakvog odlaganja, uz sve koristi koje bi to značilo.

- Ipak, ne postoji nikakav nagoveštaj za to, naročito imajući u vidu činjenicu da se EU suočava sa ekonomskom stagnacijom i brojnim geopolitičkim rizicima.

- Takođe, male su šanse da se sačuva status kvo jer situacija na Kosovu nije statična.

- Amerikanci su rešeni da „isteraju“ Rusiju sa Balkana, a želja Albanaca da se okonča „pravni vakuum“ Kosova podstiče ih da potraže neko rešenje za njegov status.

- Ukoliko Srbija odbije da prizna ovu teritoriju kao nezavisnu, jedina opcija je da se teži ujedinjenju sa priznatom državom Albanijom - rešenje koje bi većina kosovskih Albanaca prihvatila.

Regionalni potres

- To vodi trećem scenariju, odnosno nekoj vrsti regionalnog potresa.

- Srbija neće prihvatiti integraciju severne enklave Kosova u albansku nacionalnu državu i, bez sumnje, na takvu pretnju odgovorila bi pripajanjem ovog područja, što bi vodilo vojnom obračunu sa Albancima, progonu preostalih Srba iz južnog dela Kosova, pokušaju Albanaca u Preševskoj dolini u Srbiji da se otcepe, kao i krizi državnosti u Srbiji, koja bi išla naruku lokalnim nacionalistima.

- Na taj način se stvara i ogromna šansa za Srbe u Bosni da se otcepe i ponude svoju teritoriju Srbiji, kao kompenzaciju za gubitak Kosova.

- Istovremeno, ujedinjena Albanija bi ta-

kođe značila novu geostratešku šansu za Albanace u Severnoj Makedoniji, koji bi, bez sumnje, pokušali da pripoje svoju teritoriju ovoj novoj državi.

- Ostaje otvoreno pitanje koliko bi navedeni proces bio nasilan, ali istorija nagoveštava da ne bi bio miran.

Novi poredak

- To nas vraća na ključnu tačku ovog predavanja - odnosno, spoljni akteri, predvođeni SAD, koja je potvrdila vodeću ulogu na Balkanu, ponovo će biti prinuđeni da „reorganizuju“ ovaj region, kao što su u više navrata činili u prošlosti.

- Ostaje da se vidi kako će taj poredak izgledati, ali, ako je suditi po prethodnom primeru, biće to još jedan kompromis između želje lokalnih naroda da formiraju nacionalne države i interesa velikih sila.

- Imajući u vidu podršku ideji podele, SAD se neće protiviti ujedinjenju Kosova sa Albanijom i Preševskom dolinom, niti srpskoj aneksiji severnog Kosova, ukoliko to zaživi na terenu.

- Evropljanima će verovatno laknuti što su Srbi i Albanci konačno pronašli rešenje za problem statusa Kosova, a Rusija neće imati moć da to blokira.

- Ipak, SAD će s podozrenjem gledati na dalje promene međunarodnih granica, baš kao i Evropljani.

- Amerika neće želeći da se teritorija bosanskih Srba ujedini sa Srbijom, jer bi to značilo snažnu platformu za ruski uticaj na Balkanu.

- SAD će se takođe odupreti bilo kakvim pokušajima Albanaca da se otcepe od Severne Makedonije, koji bi najpre morali da definišu svoju teritoriju, a to bi značilo složen i krvavi rat za otcepljenje.

- Umesto toga, SAD će insistirati da navedeni narodi odustanu od svojih nastojanja i zauzvrat će im garantovati samoupravu unutar postojećih država, što će značiti i ublažavanje graničnih kontrola, kako bi se

ojačala prekogranična saradnja između pripadnika istih naroda. Takav princip važio bi i za bosanske Hrvate.

Naredna faza

- To će definisati narednu fazu u balkanskoj istoriji, kada će se Srbi i Albanci približiti ostvarenju cilja o uspostavljanju nacionalnih država, dok će se obistiniti želja velikih sila o stabilizaciji Balkana.

- Ali, mnoga pitanja ostaće nerešena, uključujući konačni status Srba u Bosni i Albanaca u Severnoj Makedoniji, koji će i dalje želeći da se ujedine u nacionalnim državama.

- Istovremeno, postaviće se pitanja u vezi sa statusom Bošnjaka i Hrvata u delovima Bosne, kao i položaja slovenskog stanovništva u Severnoj Makedoniji, koje teži ujedinjenju sa Bugarskom.

- Neizvestan je i položaj brojnih malih grupa u regionu, naročito u Crnoj Gori, kao i odnos između regionalnih država i spoljnih sila.

- Imajući u vidu da će SAD morati da daju garancije za novi poredak, biće potrebno da Rusija „zauzda“ američki uticaj jačanjem svog uporišta među bosanskim Srbima, a Bošnjaci će se okrenuti Turskoj, kako bi odbranili integritet svoje države na duge staze.

7) ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog možemo da izvučemo tri zaključka, koje sam pomenuo na početku.

- Prvi je da je Balkan verovatno na „ivici“ još jednog „reorganizovanja“, što će označiti kraj postjugoslovenskog ustrojstva. Srbija i Albanija bi, dakle, proširile svoje granice, a Srbi i Hrvati iz Bosne, kao i Albanci iz Severne Makedonije dobili „defakto“ priznanje.

- Drugi je da bi to bila posledica odluke Sjedinjenih Država da se bore u takozvanom „novom hladnom ratu“ na Balkanu, i, naročito, da „isteraju“ Rusiju iz Srbije.

- Navedeni proces znači da SAD odustaju od dugotrajnog protivljenja izmeni granica, što će predstavljati izazov za regionalni status kvo, uključujući otpor Albanaca, koje će SAD morati da „slome“.

- I, treće, iako će predstojeća „reorganizacija“ Balkana približiti lokalne narode ostvarenju zajedničke želje o nacionalnim državama, neće rešiti sva pitanja.

- Umesto toga, biće definisani problemi koji će se rešavati u narednoj fazi balkanske istorije, što uključuje i nove reorganizacije, koje će, neumitno, uslediti.

■ Predavanje je održano 19. oktobra 2019. na Univerzitetu Kembridž.

O autoru

● Autor vodi istraživački projekat „Novo međumorje“ (New Intermarium) u Centru za geopolitiku i veliku strategiju (Centre for Geopolitics and Grand Strategy) na Univerzitetu Kembridž. Prethodno je radio kao diplomata u Bosni i Makedoniji. Radi na knjizi o posleratnoj Bosni.